ՀԱՆԳԻՍՏ

ՀԱՅԱԲՈՒՅԺ ԹԵՐԹԱԹԵՐԹ

1 ՄԱՅԻՍ 1865 ՀՐԱՏԱՆ ՐԻ ԲԱՐԻ ԹԻՒ 65

Կը հրատարակուի ամէն ամսոյ 1 8 16 ը 23ին։
Բաժանորդագրութիւնն գինը տարեկան 20 Ֆրանկ։
Յորդորութիւնները տարիէն սկսելով կ'ակսին։
Հայ նիւթ ընդունելի է։
Ծանուցումի համար ալ առանձին կ'ընդայ։
Գիրս երկրորդական թիւերը առանձին վաճառ է։
Յորդորութեան պետն է Պ. Յ. Գրիգորեանն Բրուսոնը։

ՄԵԹՈԴԻՍՏ

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ

ԸՕՂՈՒՅՑ ՄԷՋ

Շարունակութիւն. Տե՛ս երես. 121

16. Նախնի յունաց մէջ կնկրոպայ կարգադրութիւններուն նպատակն էր իր հպատակներուն մեռնելէն ետքն ալ հանգիստ եւ անխռով կեանք եւ յարգ եւ վարկ վաստրկցընել։ Նամք ըսաւ որ առնոց մարմինը հողին մէջը թաղուին՝ որ ամէն մարդոց նախածնողն է, եւ ետքը անոնք ծածկով հողին վրայ վար ու ցան ալ ընեն. որպէս զի մշակութիւնը դեսին չկոպրընցունէ։ Մեռելին աղգականները պըսակազարդ գլխով հոգեհաց կը պատրաստէին։ Ըսն՝ ղողջորդներու եւ բարեկամներու ձայնին ականջ չըդնելով առաքինի մարդուն յիշատակը կը պատուէին, եւ մեղի եւ չար մարդուները կանարդէին եւ կըպախարակէին։

Ետքը մեռելներուն մարմինն այրելու սովորութիւնը զօրացաւ։ Հիւանդը վերջին շունչը տալէն անմիջապէս ետքը մարմինը կը լուային. անուշահոտ խունկերով կը ծխէին եւ մեծագին զգեստներ կը հագցընէին։ Գլուխը ծաղիկ պսակ մը կը դնէին. ձեռքը ալիւրէ եւ մեղրէ շինուած կարկանդակ (պէօրէկ) մը կուտային Կերբերոսը* ամրքելու համար. բերանն ալ մէկ կամ երկու խերուէշ (մանկը) արժող դրամ մը կուտային որ Քարոնին տայ նաւուվարձ։ Ըսյս վիճակին մէջ մեռելը գոնէ օր մը տանը բակը կը մնար, որուն րոլորտիքը ոմանք վառած մոմեր կը շարէին։ Ըսյս մոմերը շինուած կըլլային կամ կնիւնէ (սագ), կամ պապիր ըսուած եղեգին կեղեւէն, զոր մեղրամոմով կը պատէին եւ բրգաձեւ կընէին։ Բակին դրանը քով քաւչական ջրով լեցուն աման մը կը լլար. որով մեռելին մարմնոյն դպչողները պիտի մաքրուէին։ Թաղման օրը առաւօտուն արեւը ծագելէն առաջ՝ մեռելին տուներ կերթային, եւ մեռելը նոճիէ սընտուկի մը մէջ դոցած՝ կառքի վրայ կը դնէին. առջեւէն երիկ մարդիկ կերթային, որոնցմէ ոմանց գլուխը բոլորովին ածիլուած կըլլար. կնիկ մարդիկն ալ եռեւնուն, ամէնն ալ սգոյ հանդերձ հագած. առջեւնուն ալ նուագածուաց խումբ մը ողբաձայն եղանակներ նուագելով կը քալէր։ Իւ-

* Դժոխքին պահապանու Թիւն ընող շանն անունն է ըստ առասպելաց, զոր բանաստեղծք երեք գլխով կը նկարեն։

բաւական նիւթերէ եւ խոհաններէ պատրաստուած չիզջակոտի մը վրայ կըդնէին մարմինը, եւ կրակ կուտային. եւ երբ կը բորբոքէր՝ շատ անգամ կամ մեռելին հագած լաթերը՝ կամ ուրիշ պատուական զարդեր եւ մեծագին կերպասներ վրան կը նետէին, եւ այս աշխարհութիւններուն միջոցին գինուոյ նուէր ալ կըլլար։ Ա՛ետեղին մարմինը ամբողջ այրելէն ետքը մերձաւոր ազգականները անոր ոսկերոտին ու մոխիրը կը ժողվէին եւ սափորի մը մէջ լեցընելով հողին տակը կը թաղէին։ Ետոյն վրայ հղկաքար մը կը չինէին, եւ անոր վրայ մահարձան մը կամ սիւնակ մը կը տնկէին, որուն վրայ մեռելին անունը եւ քանի մը ալ խորհրդական դրուագներ քանդակուած կըլլար։

Ա՛ահուան իններորդ եւ երեսներորդ օրերը մեռելին ազգականները ճերմակներ հագուած՝ եւ գլուխնին ծածկապակ՝ դարձեալ մեռելապաշտօն ընելու կը գումարուէին։ Լալման տեղը կերթային. ջոյ, գինի, մեղր եւ կաթի նուէրներ կընէին. ընծայներ կը ձգէին հոն. եւ երբեմն զոհ ալ կընէին։

Կըլլար երբեմն որ կամ նաւահանգիստամբ կամ պատերազմի մէջ կամ օտար երկիր մը կը մեռնէր մեռկը. այնատենը թէ որ մեռելոյն մարմինը ձեռք չէր կըընային ձգել նէ՝ երեք անգամ լարձր ձայնով անոր անունը կուտային եւ կը կանչէին. որպէս զի անոր ոգին գայ արարողութեանց ներկայ գտնուի. պարապ գերեզման մը եւ մահարձան մը կշինէին. անոր առաջը զոհ եւ նուէր եւ ընծայներ կը մատուցանէին. եւ այս պարապ շինիմներն ալ իրօք մեռելոյն մարմինը պարունակող գերեզմաններու չափ յարգի էին։

Շարունակելի

ԹՈՒԼՏԻՈՒՆԹԻՒՆ

Շարունակութիւն. Տե՛ս երես. 123

«Ոգւոց փոխակերպութիւն մը, զարմանալի, բայց մեռելութեանը չափ ալ աղետարեր։ Հասկըցան որ կըընային հիներուն արուեստներուն եւ քաղաքակրթութեանը վրայ զարմանալ, բայց հին հեթանոսական աշխարհին մէկ ուրիշ մը յաջորդած էր՝ կեանց եւ սկզբունքներու նկատմամբ անկէց յանհունս գերազանց, եւ առաջնոյն զգալի գիղեցկութիւնները իւ ինչ աղէկ եւ ճշմարիտ որ կըընար ունենալ՝ երկրորդին ծառայելու էին իբրեւ զարդ, եւ աւելի վրան գիղեցկութիւններու հասնելու սանդուղք մը ըլլալու էին։ Այս ամէն ճշմարիտ կամ կարծեցեալ գիղեցկութիւնները մարդոց-բնական զօրութիւնները տրուեցաւ. մտցուեցաւ որ՝ մէկ խօսքով ըսելով, ամէն անցեալներն ուրիշ լան չէին, բայց եթէ աստուածային նախախնամութեան խորհրդոցը մէջ սահմանուած նախապատրաստութիւններ, մարդկի մինչեւ քրիստոնէական գերբնական մեծութիւնը հասցընելու համար։ Բանն այն է, որ այն ժամանակն ազատ խորհիլը եւ մտամոլութիւնը Եւրոպայի մէջ ճշմարտապէս երեւցան, եւ քիչ ատենէն մէջ չափերնին գտան։

«Ի՛ատերանու, հինգերորդ ժողովը 1512* ա՛ճապարեց անոնք իրենց ամէնէն այլանդակ արտայայտութիւններուվրին գատապարտելու. բայց արդէն Յունաստանի մտաւոր դպրոցներուն շատերը հոն պատիւ եւ ընդունելութիւն գտած էին. արդէն Եւրոպայի երիտասարդութեան ծաղիկները անկէց նոր խմէլք մը վաստկած էին, որ ետքերը պայմա՛ն հանճար ըսուեցաւ։ Եւ այսպէս կըրնանք ըսել որ այս ժամանակս հին Եւրոպայի վերջին ժամը ցուցց. արուեստ, գրագիտութիւն, փիլիսոփայութիւն, աշխարհավարութիւն, քաղաքակրթութիւն, ամէնն ալ փոխուեցաւ։ Ըյն ատենը Իսրայէլի մէջ կուռքերըն երեւցան։ Ըրգելեալ պատուղը սկսաւ Եւայի տգոյն աչքը իրեն քաշելու։ Յանկութեան աղետաբեր սերմը որ երբէք փտած չէր, միայն սըմքած ու թառամած էր, միջին դարու մարդոց սրտին մէջ նորէն կենդանացաւ հին հեթանոսութեան հետ ներքին եւ ունակական եւ բնիկհաւատ յարաբերութիւնով, որ քրիստոնէական տարրէ զատուած բոլորովին զգայական քաղաքակրթութիւն եւ մեծութիւն մըն էր։ Քիչ ատենուան մէջ անոր միտքն զարթնալը եւ ամէն ոգիներու մէջ մրցանելը տեսնուեցաւ։ Նայեակ կայծակի կը զարնուէր. թոյն թոյնի վրայ

* Հոս ծանուցանել հարկ կը համարիմ որ ներկայ ճառիս հեղինակը իտալացի Հռոմէական եպիսկոպոս մըն է եւ Հռոմէական ունիվերսիտետու առաջ կը խօսի։ Չիարծուի որ Թարգմանիչը իր կողմէն իր ընթերցողներուն Լատերանու ժողովը կը ցուցնէ։ Լատին եկեղեցւոյ ժողովներուն կանոնները եւ սահմանները չգիտցողներուն բնական է այդպիսի մտածել, որ ամէն քարոզիչ իր խօսքը իր ընթերցողներուն հասկցողութեանը եւ ընդունելութեանը յարմարցընելու է։ Եւ արեւմտեան քրիստոնեայ մը այս ժողովքները եւ Հռոմայ եկեղեցւոյն վարդապետած հաւատոյ սահմանները չընդունի նէ ուղղափառ չկրնար ըլլալ չէ՛ թէ միայն Հռոմէականաց առաջը, այլ եւ լուսաւորչականաց՝ առաջն ալ։ Հաւատոյ սահմանն ըսածնուս ալ ուշադիր ըլլան, որ ետքը աւելի պակաս խօսք չըլլայ։

կաւելնար։ Կամաց կամաց քրիստոնէութեան դէմ խել մը հակակրութիւններ կուտակնային, որ օրէ օր աւելնալով՝ հոս ընելիք արտայայտութիւններուս երեւան կգան։

„Նախ եւ առաջ քաղաքականութիւնը, որ ազատ խորհելոյ արդէն կենդանացած ազատամբութեան ըմբռնումը նկղեցական կարգի վերածեց, եւ նկղեցւոյ հեղինակութեան տակ անցուց մանաւանդ հանճարը։ Ետքը գիտականութիւնը, որ աւելի յատարձակ կերպով բոլոր աստուածային յայտնութիւնն ուրացաւ։ Ընկճեց ետքը ինքնիշխանութիւն ըսուածը, որ աշխարհի մէջ նորահնար իրաւունքներ քարոզեց։ Ստուգմէ կախուած չգտնելով մարդոյն այս իրաւունքները վերջապէս անձնատուրացան ֆրանսականներս եւ նմանութիւնները եւ սէլէրներս եւ լեզու բռնութիւնները ընկերութեանց մէջ, որ հրապարակաւ յօրինուած ընկերութիւններ են, եւ ինչ կըսեմ հրապարակաւ յօրինուած, երբ կառավարութիւններ կան որ ասոնք օրինաւորապէս ճանչցած են եւ կը պաշտպանեն։ Այս ընկերութիւնին խոստովանած նպատակն է նկղեցական բարձր հշխանութիւնը աւրել, որ ընկերութեան վերջին յենարանն է, ուղղափառութիւնը արմատէն խլել, եւ Աստուծոյ վերայօք ամէն գաղափար ուրանալ։

„Ահաղ պատմութիւնը ձեռք առած՝ ճշմարտութիւն ըլլտուի, քրիստոնեայ ընկերութեան խորունկ սըպըղած նոր հնձանոտութեան ոչ աւելի ճըշմարիտ սկիզբ մը եւ ո՛չ աւելի ըղձաւոր պատճառ մը չկրնար գտնուիլ։ Ամէն գարագլուխ մը կայ որ բոլոր Եւրոպայի կեանքը երկու իրարու հակառակ ընթացքի կը բաժնէ, հին ընթացք, երբ Եւրոպա ըստ արտաքին ձեւոյն ալ քրիստոնեայ էր. եւ նոր ընթացք, ուր Եւրոպա հնձանոտութիւնը կը նորոգէ։ Երդ՝ այս գարագլուխը ժ. երորդ գարն է, որուն վերջնորդը գար ըսուիլը ամէնէն ալ ընդունուած է։

„Այն ատենը, այո՛, այն ատենը եղաւ որ Եւրոպա բացէն սկսաւ իր անցեալ քրիստոնէական կեանքէն եւ աստուածաբանութենէն եւ փիլիսոփայութենէն եւ գրպիտութենէն եւ աշխարհավարութենէն եւ արուեստներէն եւ սահմանադրութիւններէն եւ բոլոր քրիստոնէական քաղաքակրթութենէն զատուիլ, եւ վերստին նոր ձնռնդ մը առնելու պատրաստեցաւ, իրեն մէկ արուեստ մը եւ գրպիտութիւն մը եւ փիլիսոփայութիւն մը եւ աշխարհավարութիւն մը եւ քաղաքակրթութիւն մը հնարելով, որ իրեն կրօնական դաստիարակութենէն եւ պատմական աւանդութիւններէն բոլորովին դուրս էր։

„Այս նոր կեանքիս նախընթաց քրիստոնէական ժամանակին դէմ այն ատենէն անանկ մէկ լուտանց եւ զրպարտութեանց պատերազմ մը սկսաւ, որ բնաւ մէկ դաւակցութիւն մը անկից աւելի ճարտարութեամբ եւ միաբան յարատեւութեամբ առաջ տարուած չէ։ Քրիստոնէութեան ծաղկեալ դարերը որ մեծամեծ մարդիկ առաջ բերին, արուեստներ եւ գիտութիւն մը ստեղծեցին, եւ քրիստոնէութեան ներշնչած ամէն մեծ բաները այն առնէն հեղնութեան եւ արհամարհութեան ենթակայ եղան։ Մինչեւ դարը, որուն անկարգութիւնները եկեղեցւոյ աւրիլ տուին իր բոլոր մեծ գործութիւնը եւ իմաստութիւնը երեւան հանելու, Գրիգոր Լուսին եւ Սեղբեստրոս Լուսին եւ Լեոնովկենտիոս Գ-ին դարերը. սուրբ Լեռնարդոսի, մեծին Ըլպերտի, սուրբ Ընսելմոսի, սուրբ Թովմասի, սուրբ Պոնավէնտուրայի դարերը. Ա՛ռգոյի եւ Ֆրա Ընճէլիքոյի եւ Ջիմապուէի դարերը*, մեծամեծ աթոռանիստ եկեղեցիներ, զարմանալի ոսկեղէն եւ արծաթի անօթներ սպակիի վրայ նկարներ, եւ ուրիշ հարիւր կերպ գործանալի բաներ որ քրիստոնէական հանճարոյ պտուղներն էին, այս բաներս արտադրող դարերը ուրիշ անուն չունեցան, բայց եթէ պէյոոնիեան եւ բարբարոսական դար։ Մեր ատենները ընտիր պատմութեան դրքեր ձեռք առած են այն քրիստոնէական ժամանակին փիլիսոփայական եւ գրագիտական եւ արուեստական յարգն ու արժէքը ճանչցընելու, եւ տիտիաքէլի էր որ ամէնն ալ այդ անիրաւ զրպարտութիւնը պատմութեամբ մերժէին։

Շարունակելի

ՀՐԵՇՅԻ ՄԸՆԱՑԱԿԸ

ԵՒ ԱՆՈՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ.

Ամէն ազգաց լրագիրներ իմացուցին որ դաղղեացւոց կայսրը Նաբոլէոն Գ. Յունիս 14 Սուրբ Ժողովին պատմութիւնը շինած եւ տպել տուած է։ Ասոր յառաջաբանութեան մէջ գրուած մէկ խօսքէն առիթ առնելով Քրէմիէ հրեայ փաստաբանը՝ հետեւեալ

* Հոս անուններին գրուած անձանց առաջին երկքը Հռոմայ հայրապետներ էին, որ հարստահարեալ հասարակութեան պաշտպան կենալով հարստահարող հզօր կայսրերու դէմ գրին։ Անոնցմէ ետքը յիշուած հինգը երեւելի աստուածաբաններ էին, որոց մէջէն մեծն Ալպերտ եւ անոր աշակերտը սուրբն Թովմաս նոյն ատենի բոլոր գիտութեանց ալ հմուտ էին։ Վերջին երեքը նշանաւոր պատկերահան եւ արձանագործ էին, որոց ձեռագործը մինչեւ հիմայ մեծ յարգ ունի Եւրոպա։

նամակը հրատարակել կուտայ Օբէնկօ 'Լաֆէնալ անուն Գաղղիական օրագրին մէջ։

,, Սիրելի՛դ իմ Կէրու։

,, Յուլիոս Կեսարէ վերջը սկիզբը 'Լաբոլէոն Գալլին դրած յառաջաբանութիւնը կարդայի։

,, Մէկ կողմէն կրօնամոլութեան գրութիւն մը, բայց ըստ բաւականին մեղմացած. ուրիշ կողմէն ժողովրդեան համար չգօրապես առաջարկուած պարտականութիւն մը ըստ ժամանակին ընդունելու կեսարու, Ժէնի կարոլոսի, եւ 'Լաբոլէոնի առաջնոյ գաղափարները, բոլոր ուշադրութիւնս արթընցուցին, երբ ընթերցումս շարունակելով սա հատուածին եկայ. ,, Նրանի անունք հասկցող ժողովրդեան. վա՜յ ,, անոնք չճանչցողներուն եւ ընդդէմ մաքառողներուն. ,, հրեաներուն պէս կընկեն անոնք. ետքէն Մ՛եսիան խաչ կը ,, հանէն*,,։

,, 'Լաբոլէոն Գ՛իմացէս գրեր է այս խօսքը։ Որ գտեր է պատմիչը առանց յստակ բացայայտած խօսքին պատմական ապացոյցը։

,, Հրեաները ետքէն Մ՛եսիան խաչ հանեցին։,,

,, Հրէից կրօնքը, որ իր հետեւողներուն քաղաքական եւ աշխարհավարական իրաւունքներ վայելած տեղերը ուրիշ կրօնքներու հաւասար կերթայ, եւ այն երկիրները՝ ուր անոր հետեւողները անարժան նախատինք կամ ատելի հալածանք կրկրին, իր անմահ կենդանութիւնը այնքան արիութեամբ կը պահպանէ, հրեայ եր Մ՛եսիային կըսպասէ. ՄԻԱՅՆ ԿՈՓՈՒԿԻԿ ԿՐՕՆՔՆ Է որ կըսէ ըէ այս Մ՛եսիան ղը հրեաները չեն ճանչնար, անոնք խաչելեցին։

,, Բայց կամուղիկութեան ոգւով Յուլիոս Կեսարու պատմութեան յառաջաբանութիւն գրել, կրօնական վարկած մը իբրեւ պատմական առած մէջ բերել, որքան հեռու ենք առաջին 'Լաբոլէոնին ընդարձակ խորհուրդներէն, որ մեծ Անհէտրինը (հրեաներուն կրօնական ժողով) գումարման հրաւիրելով եւ իսրայէլեան պաշտամունքը կարգաւորել տալով հրէական կրօնքը հաստատեց։

,, Ընանկ ժամանակ մը եւ անանկ տեղ մը կատրինք՝ ուր կրօնքը եւ պաշտամունքը խղճմտանաց մէջ մնալու՝ եւ 'ազօթարանաց մէջ չարժում ունենալու են։ Վահանայ մը նկուղեայ մէջ ամպիոնին վրայէն թող պնդէ Մ՛եսիան աչքարկելուած ըլլալը եւ հրեաներուն կոտրտիլները որ անիկա չճանչցան ոտ խաչեցին։ Այը հասկընամ կամուղիկ հաւատոյ այս արտայայտութիւնը, որուն անպիտանութիւնն ալ ապացուցանէ սինակոկային մէջ ուրիշ ամպիոնի մը վրայէն։ Հայց ընդարձակ կայսրութեան մը գլուխ եղողը պատմութեան մէկ երեսին մէջ ասանկ վտանգաւոր խօսք մը նետէ, բոլոր լեզուներու թարգմանել տրուած գրքի մը մէջ գարձեալ բոլոր աշխարհի եւ մանաւանդ Գաղղիայի առաջ՝ ուր գերագոյն իշխանութիւնն իր ձեռքն առած է, էլենց Մ՛եսիան խաչը յանգնագով ձանրացած հրէից կոտրտիլնին ամբաստանէ, թէ ՈՐ ԱՅՍ ՄԵՍԻԱՆ ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍՆ Է ՆԵՔ, եւ այն ատեղ եւ գաւագին գանգատը նորէն կենդանացնէ, զոր անոր երեսէն թափուած հրէական արիան հեղեղները՝ փիլիսոփայութեան ջահիւ լուսաւորեալ ազգաց մէջ խեղդած կերեւէին, ասիկայ չարագէպ խորհուրդ մըն է։

,, Շնորհ ըրէ, սիրելիդ իմ Կէրու, զու օրագրիդ մէջ այս իմ բոլոքդոյս տեղն մը տալու, եւ ընդունէ՛ մեր հին բարեկամութեան հաստատիքը։

ԱՏ. ՔՐԷՄԻԷՕ

26 փետր. փարիզ։

Ատոլֆ Լըշէն անուն մէկը ամօր պատահան մը գրեր է, եւ այն նամակը հրատարակող Օբէնկօ 'Լաֆէնալէն գըրկեր է որ տպէ, բայց առաջին նամակը այս օրագրոյս ախորժակին աւելի յարմար գալով, որովհետեւ Յիսուս Քրիստոսի Աստիա ըլլալը ուրանալուն ուժը փիլիսոփայական լուսաւորութենէն կառնու՝ որ անոր սիրածն է, կըմտիպուի Լ՛Աճա լրագրին մէջ հրատարակել տալու. եւ է այս։

,, Խմրագի՛ր տէր իմ։

,, Որովհետեւ Յուլիոս Կեսարու վնհափառ պատմիչը՝ իրեն ընդդիմախօս գտաւ զՊ. Քրէմիէօ, ներում ինձի աչ օր անոր բացած խնդրոյն մէջ մրտնեմ իմ կողմէս։

,, Հրեաներուն ջերմ փաստաբանը իր նախանձաբուղութենէն յառիշտակուած՝ 'Լաբոլէոն Գ. վնհափառ կայսրը ձեռք կառնէ, եւ զանիկայ դառնութեամբ կը մեղադրէ, որ մեծ մարդոց համար նա խօսքս ըսեր է. վա՜յ դանոնք չճանչնց ցոյներուն. կըրեհաներուն պէս կընկեն. էլենց Մ՛եսիան խաչ կը հանէն։

,, Պ. Քրէմիէօ չմխնար աւելցընելու որ ազգրինները իրենց սինակոկաներուն մէջ այս խօսքիս անպատանութիւնը պիտի ապացուցանեն։

,, Երկու հարիւր միլիոն ուղղափառներու առաջ՝ կայսեր դէմ այսպէս յանդուգն խիզախելուն մէջ առջի բերանը մէկ բան մը մեկի ազդեց. այն է, քրիստոնեայ ընկերութեանց հրեաներն իրենց մէջ ընդունած եւ առատ սրբութիւ քաղաքական եւ աշխարհավարական իրաւանց հաղորդ ըլլալն անոնց չընորհած օրէն ի վեր անոնց աշխարհի մէջ բրռնած դամբան։ Եւ որովհետեւ Պ. Քրէմիէօ՝ 1807 թուին՝

* Այս տեղ նօտր գրով գրուածը գաղղիական բառին մէջ շեշտերով տպուած է։

Ը. Նաբոլէոնին գումարած ատենէտրինը մէջ կը քե-
րէ, Թող աշխատութիւն յանձն առնու հրէական
ժողովոյն արձանագրութիւնը. եւ այն ատենուան
հրեաներուն խոնարհութիւնն ու երախտագիտութիւ-
նը հիմակուան հրեաներուն չըլլսուած պահանջմանցը
հետ Թող բաղդատէ։

,,Յիրաւի, երբ Պէրդրան զօրավարին կըսէր
Նաբոլէոն Ը. ,,Ես մարդը կը ճանչնամ. եւ քնչի
,,կըսեմ որ Յիսուս Քրիստոս յոկ մարդ չէր,,.
երբ այս խորհրդաց խօսքը ժողովի համազման եղանա-
կով բերնէն հանեց, ամենուրեք չէր գուշակեր եւ
մտքէն ալ չէր անցներ որ իրեն երես տուած հրէ-
հաները օր մը իր յաջորդին յանգանք պիտի սե-
պեն այս ճշմարտութիւնս հաստատելը։ Ո՛վ զօրու-
թեան ոսկեայ։

,,Պ. Քրէմիէօ, յիսուն տարիէ ի վեր քաղա-
քական աղատութիւն դուած, հիմայ կուզէ որ ուղ-
ղափառները եւ նոյն իսկ կայսրը իրենց հաւատքը ի-
րենց խղճմտանացը մէջ ծածուկ պահեն, եւ այս
հաւատքին տաճարէն դուրս երեւան նշլելը կարգելու
Հրեաներուն բըռնած այս ճամբով դարուս մինչեւ
վերջը ի՞նչ կրլլայ քրիստոնէական ընկերութիւնը։

,,Պ. Քրէմիէօ, իր գատը վաստկելու համար
մինչեւ անգամ ազատութիւնը սուտ Հանելու ձեռք
կը զարնէ։ Կըսէ Թէ միայն կաթուղիկէ հաւատոյ
հետեւողները Յիսուս Քրիստոսը իրենց Ա՛ստիա կը
ճանչնան։ Զգիտէ՞ արդեօք որ այս կէտիս վրայ բո-
զոքականներն ուղղափառներէն չեն տարբերիր։

,,Խնդրոյն հիմանը գաղով, Պ. Քրէմիէօ, իւ-
րաքանչիւր Իսրայէլացի, իրեն լուսաւոր ջահ
ըրնելու էր չէ՛ Թէ Ա՛ստ. դարուն փիլիսոփայու-
թիւնը, այլ Մովսէսի եւ Դաւթի, եւ Իսրայէլի
մարգարէներուն վարդապետութիւնը։ Ան. որ հին
կտակարանին չհաւատար նէ՝ Ա՛ստիայի խօսք ընդու-
իրաւունք չունի, Ան. որ կը հաւատայ նէ՝ սուրբ գիր-
քը Թող բանայ. եւ արեւգական պէս պայծառ ան-
Թիւ վկայութիւններուն մէջէն հոս իր աչքին առա-
ջը ընկնողներուս վրայ Թող մտածէ։ Ան. սորվի
որ Պաւղոս Կեսարիոյ քարոզ հնդկնակը իրեն հաստա-
տութիւն ունի չ՛ Թէ միայն քրիստոնէութեան տա-
սըն եւ իրեն գարերու աւանդութիւնը, այլ եւ հին
կտակարանի մարգարէութեանց վկայութիւններն ալ
որոնք բոլոր սինագոգներու պահարաններուն մէջ պա-
հուած են, բայց հրեաները չեն կարդար. եւ կը-
կարդան ալ նէ չեն հասկընար։

,,Գաւթիճէն սկսինք։ Պաղտ. Ի՛. ,,Ձեռքերս
,,ու ոտքերս ծակեցին ու ամէն ոսկորներս համրե-
,,ցին. անոնք նայեցան ու զիս տեսան. հաներս մէ-
,,ջերնին բաժնեցին. եւ պատմուճանիս վրայ վիճակ
,,ձգեցին։ Ինծի կերակուր՝ լեղի տուին. եւ ծարա-
,,ւութեանս՝ քացախ խմցուցին,,։

,,Դանք Եսայեայ, որուն երբայականէն Թարգ-
մանուած խօսքն է այս։ ,,Ոչխարի պէս մեռնելու
,,պիտի տարուի, եւ բուրդը կտրողին առաջը կե-
,,ցած գառին նման ձայն պիտի չհանէ. բերանը պի-
,,տի չբանայ։ Չարչարանքներու մէջ եւ դատաս-
,,տանով մեռաւ։ Ես անոր բազմաթիւ ժողովուրդ
,,պիտի տամ. վասն զի ինք կենդը մահուան մատ-
,,նեց, եւ անզգամներու մէջ սեպուեցաւ։ . . .
,,Ոյց անոր գերեզմանը փառաւոր պիտի ըլլայ,,
կըսէ Նոյն մարգարէն ուրիշ տեղ։ Է. Ծ՛Ո. եւ ԺԱ։

,,Գանիէլէ խօսքով վերջ տանք, որ Քրիստոսէ
600 տարի առաջ աշխարհ եկած է։ ,,Նէ օծեալը
,,պիտի սպանուի, եւ ալ ղինքը ուրանալու ազգին
,,համար պիտի չըլլայ։ Նէ ուրիշ ժողովուրդ մը իր
,,գլխաւորովը պիտի գայ, պիտի կործանէ քաղաքը
,,եւ սրբարանը . . զօհն ու պատարագները պիտի
,,դադրին, եւ աւերածը պիտի մնայ մինչեւ վերջը,,։
Է. Ժ։

,,Ուրիշ վկայութիւններ ալ պէտք են արդեօք
Պ. Քրէմիէօն համոզելու, Թէ Հայր եւ մեղապարտ
հրեաները էրենց Ա՛ստիան խաչեցին։

,,Կը հաւարձակիմ յուսալու, պարո՛ն խմբագիր,
որ այս դիտողութիւններս կը հաճին հրատարակել ի
պատասխանի Պ. Քրէմիէօի դատաբննութեանը,,։

Հաճեցէ՛ք. եւ այլն։

ԱՏՕՓ ԼԸՀԻՆ,

2 Մարտ. 1865. Փարիզ։

ԵԼՔ ՊԸՊՔ

ՆԻ ԳՈՂԵՐԸ

Հրատարակութիւն. Տ՛ս երես. 126

Մըտածելով որ ատենդ բակը երեսուն եւ եօթը հատ
աւազակ կան, որոնք իրենց մեծին ակնարկութեանը
համ հրամանին կընային, զոր դուն վաճառական մը
կարծելով ազէկ ընդունելո Թիւն ըրած էիր այն ատ-
տիճան՝ որ քիչ մնաց բոլոր տունը կրաձի պիտի ատ,
ժամանակ չիորսընցուցի. սաիորը տարի, ձրագը վա-
ռեցի. եւ խոհանոցի ամէնէն մեծ կաթսան հետս ա-
ռի եղով լեցուցի. կրակին վրայ դրի. եւ երբ աղէկ
մը եփեցաւ՝ այն եփ եղը տարի գողերուն գտնուած
տիկերուն ամեն մէկին մէջ այնքան լեցուցի՝ որչափ
որ պէտք էր Թող չաալու՝ որ մարքերնին դրած վը-
տանգաւոր խորհուրդը կատարեն։ Ա՛րտքէն անցածին

պէս բանը գլուխ հանելէս ետքը եկայ խոհանոցը. եւ պառկելէս առաջ պատուհանին առջեը նստայ ուշադիր լլալու Թէ վաճառականն ի՛նչ կընէ. Քիչ մը ետքը իմացայ որ նշան տալու համար մանտըրտիկ քարեր նետեց, որ տիկերուն վրան ինկան։ Երկրորդ եւ երրորդ անգամ ալ նետեց, եւ ձայն մը եւ խլըրտիւն մը չեմանալով վար ինջաւ. եւ տեսայ որ մկկիկ մկկիկ տիկերուն ամենուն ալ քովը գնաց, մինչեւ վերջինը, անկէց ետքը ո՛ւր գընաց՝ մութ ըլլալուն չտեսայ։ Քիչ մըն ալ սպասեցի. եւ տեսնելով որ էգար՝ կասկած չունենայ որ գործը չկըսնալ յաջողցընելուն վրայ յուսահատելով պարտէզին դըռնէն ինկած էր։ Ուստի համարձակելով որ տանը վրան հասած վտանգն անցաւ՝ պառկեցայ։

Պատմութիւնը սա խօսքով լըմընցուց Ա՛երձան.

Ես՝ ըսաւ, ինձմէ ուշած պատմութիւնդ այս է. եւ ես համոզուած եմ որ ասկէց երկու երեք օր առաջ մկ դիտողութեանս արդիւնքն է, որ պատշաճ չըտեսայ քեզի պատմելը. եւ այս էր՝ օր օր մը առաւօտուն կանուխ քաղաքէն նկած ատենս նշմարեցի որ դրանը վրայ ճերմակ նշան մը քաշուած է։ յաջորդ օրն ալ ճերմակին քով կարմիր նշան տեսայ. եւ չգիտնալով որ այս նշաններն ինչո՞ւ համար են՝ երկու անգամին ալ մեր վերի եւ վարի կողմի դրացիներուն դրանը նոյն տեղը անոնց յար եւ նման նշանը գծեցի։ Ահա որ երեկ՝ ասոր մերձեցընես՝ կիմանաս որ ասոնք ամենն ալ անտառի գողերուն վարպետութիւնն է, որոց երկուքը չգիտեմ ի՛նչ պատճառի համար պակսած էին։ Ինչ որ է նէ՝ հիմայ համրանքին առ առաւելն երեքի ինջած է։ Սկսէց կռահիլ որ ասոնք երդումով ուխտ ըրած են քեզ մեռցընելու. աղէկ կըլլայ որ դուն ալ զգուշութիւնը ձեռքէ չձգես. քանի որ գիտեմ որ անոնցմէ մէկ հատն անգամ կենդանի է։ Իսկ ես քեզի պահպանութեան պարտաւորեալ ըլլալովս քու վտանգ հակակէ զանցառութիւն չեմ ըներ։

Ա՛երձան խօսքը լըմընցուց նէ՝ Ալի պապա իրեն առ նա ունեցած երախտապարտութիւնը սրտին խորունկը բանելով ըսաւ.

Ա՛ինչեւ որ քու արժանաւորած վարձքդ չվճարեմ նէ պիտի չդադրիմ. կենդանութիւնս քու գործովդ է. եւ երախտագիտութեանս մէկ առհաւատչեայն քեզի հիմակուընէ տալու համար այժմէն քեզ ազատ կընեմ. ետքը աւելին ալ կընեմ ինչ կերպով որ միտքս դրած եմ։ Քիչ պէս ես ալ համոզուած եմ որ բառասուն գողերը ինծի դարան դրծեցին, եւ Աստուած քու ձեռքովդ զիս ազատեց։ Կը յուսամ որ ետքն ալ զիս անոնց չարութիւնէն կը պահէ, եւ անոնց խորամանկ որոգայթները սնանկցընելով աշխարհքս ալ անոնց գերզութենէն եւ անիծեալ ատատնութենէն կազատէ։ Ա՛եր հիմակուան ընելիքն է այս մարդկային ազգի ժանտախտները անանկ ծածուկ թաղել՝ որ մարդ անոնց ինչ ըլլալուն վրայ կասկածի չերթայ. ես ալ հիմայ ասոր հոգ պիտի տանիմ Պատուելիին հետ։

Ալի պապային պարտէզը երկայնաձիգ բան մըն էր, եւ ծայրը խոշոր ծառեր կային։ Անանց ժամանակ անցընելով՝ ծառային հետ հոն գնաց, մեռած-ներուն մարմնոյն բաւական ըլլալուն չափ լայնարձակ փոս մը փորելու։ Գետինը փորելը դիւրին էր. գործներնին քիչ ժամանակի մէջ լըմընցուցին։ Ա՛արմիններն տիկերէն դուրս հանեցին, զէնքերնին մէկ դի դնելէն ետքը դիակները պարտէզին ծայրը տարին եւ փոսին մէջ տեղաւորեցին. փորած հողերնին վրանին տալէն ետքը աւելցած հողն ալ պարտէզին մէջ ցրուեցին. անանկ որ՝ փոսին երեսը չփորուած ինչպէս էր նէ անանկ մնաց։ Ալի պապա տիկերն ու զէնքերը մեծ զգուշութեամբ պահեց. իսկ ջուրիններուն պէտք մը չունենալով առ ժամն ծառայներուն ձեռքովը այլ եւ այլ անգամ վաճառանոցը հանեց ծախել տուաւ։

Ալի պապա քիչ առենուան մէջ այնքան հարստանալուն պատճառը հասարակութենէն ծածկելու համար այս ամէն զգուշութիւնները ըրած ատենը՝ քառասուն գողերուն մեծը խելքէ դուրս սիրտ կտրուածութեամբ անտառը գարձեր էր. եւ ինքն իրեն խոստացած երդմանը անյաջող եւ իր մտքին հակառակ ձախորդ երթալուն վրայ խռովելով, եւ մանաւանդ ամչնալով՝ Ալի պապային ինչ պիտի ընէր կամ ըներ՝ անոր վրայ խորհելու ժամանակ չունեցաւ ճամբայ ըրած ատենը. եւ այնպէս նկատ անտառը քարանձաւը մտաւ։

Ա՛ին տխուր բնակարանին մէջ միայնութիւնը աւելի տրխուր երեւցաւ իրեն։

Ըսաւ. ո՞ւր էք ո՛վ կարիճներս, իմ խնամոյ եւ արյաւանաց եւ աշխատութեան ընկերներս, ես առանց ձեզի ի՛նչ կրնամ ընել։ Ես ձեզ անոր համար արդեօք քնարեցի ժողվեցի, որ ձեզի չվայելելու այսպէս աղէտալի վախճան մը ունենաք։ Ահ որ իրենց կարիճ մարդիկ՝ Թուրը ձեռքերնիդ մեռնելու ըլլայիք՝ այնքան չէի ցաւեր վրանիդ։ Զեզի պէս խումբ մը մարդիկ ասկէց ետքը ես ո՞ւրկից պիտի կրնամ ժողվել, եւ ուզեմ՝ ալ նէ պիտի կրնա՞մ ընել։ եւ այնքան ոսկիներն ու արծաթները եւ այնքան հարստութիւնները՝ անանց մէկ մասովը արդէն հարստացած մարդուն ձեռքէն ի՞նչպէս պիտի կըրնամ ազատել։ Ա՛ինչեւ որ անիկայ չմեռցընեմ նէ՝ ասոր վրայ ո՛չ կրնամ եւ ո՛չ ալ պէտք է որ խոր-

հիմ։ Ինչպէս հզօր օդնութիւնով մը չկըրցած ըրած ես միտակ գլուխ կը հանեմ. եւ երբ այս գանձը յափշտակութենէն ապահովցընեմ, անկէց ետքը անոր ճարը կը հոգամ՝ որ առանց յաջորդի եւ անտէր չմնայ, լըման պահուի՝ եւ ասկէց ետքն ալ օրէ օր շատնայ։

Ասիս որոշումը ընելէն ետքը գործադրութեան կերպը խորհելու շատ չհոգնեցաւ, եւ յուսով եւ հանգարտ ոգւով քնացաւ, եւ բաւական հանգիստ դիշեր մը անցուց։

Ա իւս օրը առաւօտուընետը կանուխ արթընցաւ՝ ինչպէս որ միտքը դրած էր, խորհած խորհուրդին համեմատ ձեռք մը մաքուր լաթի հագնելով քաղաքն եկաւ, եւ պանդոկի մը մէջ սենեակ մը վարձեց, կըսպասէր որ Ըլի պապային տանը մէջ եղած դէպքին վրայօք հաւրաւ մը ելլէ. խօսք մը ականջը հասնի. պարզ խօսակցութեան ձեւով մը պանդոկին դըռնապանին հարցուց, ի՞նչ նոր լուր կայ։ Դըռնապանը անանկ բաներու վրայ կը խօսէր՝ որ հարցընողին բնաւ հոգը չէր։ Խելքը հասաւ որ Ըլի պապան իրեն գանձու տէր ըլլալը եւ անիկայ ինչ կերպով ձեռք բերելը պահելու համար սաստիկ դադտնի կը պահէ եղածները. օրովհետեւ գիտէ ալ որ ճիշտ այս բանիս համար կինայը դէմ թշնամի ունի Ասով աւելի քաջալերութիւն ստացաւ նոյն գաղտնութեան ճամփով անիկայ մեռցընելու։

Ձի մը առաւ առաւօտուընետը, որով շատ տեսակ մեծ ալին կերպասներ եւ բարակ բեհեզներ կըրնց քաղաքը. շատ անգամ անտառը քարանձաւը կերթար ատոնք բերելու համար, բայց ամենամեծ ըզգուշութիւններ կընէր, որպէս զի անոնք որկէ՛ց բերելը մարդ չիմանայ։ Առաւօտեան դատաւին չափ բան դիւղէն ետքը անոնք ծախելու համար խանութի րընտրեց, գտաւ, վարձեց, ինչքերը տեղաւորեց եւ ինքն ալ հոն նստաւ։ Ասիս խանութին ուղղակի դիմացն էր ատենօք Վասիլին նստած խանութը, ուր շատ ժամանակ չէր ըներ որ Ըլի պապային տըղան ներստելու սկսած էր։

Առաւօտուընետը՝ որ Հօձա Ֆիւսէյին անուն առած էր վրան, նոր եկած ըլլալով իր դրացի խանութպան վաճառականներուն սովորական մարդավարութիւնը կը գործածէր։ Ուրովհետեւ Ըլի պապային տղան բարեկամ պատանի մըն էր, հանճարեղ ալ էր, եւ հետը տեսնուելու եւ խօսակցելու յաճախառիթ կունենար, քիչ օրէն ատոր հետ յատուկ բարեկամութիւն մը ունեցան։ Երկար չորս օր ետքը Ըլի պապան իր տղան տեսնելու խանութ եկաւ, երկանկէկ նստաւ եւ խօսեցան հետը, ինչպէս որ մէկ ընդ մէկ սովորութիւն ունէր ընելու։ Երեքշաբթի ետքը առաւօտուընետը որ անոր տ՛ղ ըլլալը ճանչցեր էր՝ հարցուց պատանուն. եւ իմանալով որ հայրն է՝ բարեկամութիւնը աւելի շատցուց. կը յաճախէր քովը, մեծ սեր կը ցուցընէր. կը շողոքորդէր. մանր մունր պարգեւներ կուտար. քանի մի անգամ խնջոյքի եւ հացկերոյթի ալ հրաւիրեց։

Ըլի պապային տղան չէր ուղեր անոր ըրածներէն վար մնալ. այլ փոխարէն մը հատուցանելու կը ցանկար. բայց իրեն բնակարանը նեղ էր. եւ անոր ըրածն ընելու համար անոր ունեցած դիւրութիւններըն ինք չունէր։ Մ իտքը իր հօրը Ըլի պապային բացաւ. եւ ըսաւ որ՝ հօձա Ֆիւսէյինին ցուցուցած այնքան առատաձեռն բարեկամութեան ցոյցերուն մեր կողմէն հատուցում մը չընելը անվայել բան է։

Ըլի պապա խնջոյքը պատրաստելը յօժարութեամբ վրան առաւ եւ ըսաւ. գաւակըս, վաղն ուրբաթ է, եւ որովհետեւ քեզի եւ հօձա Ֆիւսէյինի պէս մեծ վաճառականները ուրբաթ օրերը խանութ չեն բանար, կէս օրէն ետքը հետը պըտըտելու ելլիք, եւ ետ դառնալուդ մեր տանն առջեւը հասած ատենդ ներս մտնէ՛ք։ Ընանկ ընելը յատուկ հրաւիրելէն ադէկ է. ես ալ Ա՛ֆրաձին կըսեմ՝ որ իրիկուան կերակուր պատրաստէ։

Ուրբաթ օրը Ըլի պապային տղան եւ հօձա Ֆիւսէյին կէս օրէն ետքը խօսք ըրած տեղերնին իրար գտան եւ պըտըտելու գացին։ Ետ դարձած ատենին Ըլի պապային տղան յատուկ դիտմամբ հօձա Ֆիւսէյինը իր հօրը տանը փողոցը բերաւ. եւ երբ դըռանըն առջեւ եկան՝ պատանին անիկայ հոն կանգնեցուց, եւ դուռը զարկաւ։ Անիկայ հօրս տունն է ըսաւ. անոր պատմեր են թէ հօրքան բարեկամութեամբ զիս կը պատուես, անոր վրայ ինքն ալ ինծի պատուիրեց որ քեզ անոր ծանօթացընելու մըջնորդ մը ըլլամ, զոր իրեն պատիւ կը համարի։ Կաղաչեմ, ուրիշ ամէն ազեկութիւններուդ վրայ՝ որով զիս քեզի երախտապարտ ըսիր, այս շնորհս ալ ըրէ։

Հօձա Ֆիւսէյին թեպետ իր նպատակին հասած էր, որ էր Ըլի պապային տունը մուտ գտնելը, եւ իր կեանքը չվըտանգելով անիկայ մեռցընելու եւ ձայնը դուրս չհանելու ճարը հօգալը, առջի ըներանը թողութիւն խնդրելով հրաժարէ եւ պանդոկն երթալ կը ձեւացընէր։ Ըլի պապային տղաքինը դուռը բացեր էր. պատանին ներս մտաւ եւ հօձա Ֆիւսէյինն ձեռքէն բըռնելով անիկայ ալ որպէս թէ ըզնի ներս հօրեցուց։

Հարտանկել

ԽԵՆԴԵՐՈՒ ԴԱՐՄԱՆ

Եւրոպայի ուրիշ տէրութեանց մէջ եղածին պէս Պաղղիայի մէջ ալ խեղթերու զատ հիւանդանոց կայ, կամ հասարակաց հիւանդանոցներուն մէկ կողմը զատուած եւ խեղթերուն յատկացած է. ըսել է՝ որ այդպիսի տեղեր կը ժողվեն կը լեցընեն ամէն խեղթերը մէկ տեղ։

Ասոր ընտրակարութիւնը հասկցուած է Պաղղիայի մէջ, եւ Տիւրէք անուն բժիշկ մը յատկապէս խեղթանոցներու լաւացումն համար ծերակուտի ժողովոյն ներկայացուցած տեղեկագրոյն մէջ կըսէ. խեղթութիւնը ջղային հիւանդութիւն մըն է, որուն իրարու նմանելով շատնալը եւ պըղըշկիլը շատ դիւրին է։ Խեղթերը յիմարանոցներու մէջ դարմանող շատ բժիշկներ գիտեմ կըսէ, որ վերջապէս իրենք խեղթեցած են։ Թէ՛ միջին դարու եւ թէ մեզի մօտաւոր ժամանակաց պատմութիւններուն մէջ՝ իրար նայելով խեղթեցողներու շատ օրինակներ կան, եւ Հոդ Ըլը բաժնին մէջ գեղ մը ունիմք, որուն բնակիչներուն մեծագոյն մասը խեղթ են։

Խեղթերուն անբուժելի ըլլալուն ալ գլխաւոր պատճառը այս է։ Երբ բժշկութեան ճամբան կը մտնեն՝ ու ընդունակ են, ուրիշ խեղթերու բընակակից ըլլան նէ նորէն կը խեղթենան։

Այս խորհրդածութիւններով՝ նոր կարգադրութիւն մը կը պահանջէ, որով յիմարանոցներու մէջ խեղթերը ամէնը մէկէն մէկ սրահի մէջ չդրուին. որպէս զի բժշկութիւնն ալ ուրիշներուն նայելով խեղթութիւնին չշարունակեն։ Մենք ալ նոյնը կառաջարկեմք Ազգային հիւանդանոցին հոգաբարձութեանը։ Հաւատան են հիւանդանոցէն դուրս իրար նայելով խեղթեցողները։

ՖՐԱՄԱՍՈՆ ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՄԸ ՍԱՀԸ

Սպանիայի Ինճինեաօ անուն լրագրէն առնելով Գաղղիական Լը Մօնտ լրագիրը հետեւեալ հատուածը կը հրատարակէ։

„Ուրացող քահանայ մը՝ որ շատ տարիներէ ի՝ վեր նկնղեցւոյ բանտարանացը տակն էր, մօտ օրերս մեռաւ եւ թաղուեցաւ իբրեւ սօլիտեր*։ Մինչեւ վերջին վայրկեանը հրաժարեցաւ Աստուծոյ հետ հաշտուելէ. եւ բերնէն հայհոյութիւններ հանելով հոգին փչեց։

„Սիկայ ապաշխարութեան ճամբան բերելու եղած ամէն փորձեր պարապ ելան։ Պրիւքսէլի Ժուռնալը կը պատմէ թէ ասոր հիւանդութեան ժամանակը աղէկ ճանչցուած ֆրամասոններէ՝ որոց անունն ալ կը յիշուի, շարունակ ասոր անկողինը պաշարած նստած էին։ Պաշտօն առած էին երբէք անիկա մինակ չձգելու, որ առանձին մնալով մըտածութիւն մը չընէ։ Ֆրամասոնները ասանկ գայթակղութիւն մը տալու կարօտ էին, վասիաքներնուն հաւասան։ Ընապաշխար Լամընէի յիշատակը տկարացած կերեւէր. եւ կուզէին աշխարհի նոր տեսարան մը ներկայացընել. մէկ ուրացող քահանայ մը, որ զԱստուած Հայհոյելով կը մեռնի։ Ֆրամասոնները նախանձելի մարդիկ են։ Ո՞նչ զուարճութիւն է իրենը։ Մէկ քահանայի մը ուրացութենէն եւ անապաշխար մահուանէն ի՞նչ օգուտ քաղած են։

„Խեղճ մարդիկ. մարդիկ այս կեանց մէջ կըրցտեան մէջ ձգելը իրենց բաւական չէ՞ր արդեօք։ Ուրեմն անիկայ յաւիտենական մահուան ալ դատապարտել կուզէք։ Սիկայ աշխարհավարութեան (բօլիթիք) խնդիր չէ։ Մարդիկ այս ինչ կամ այն ինչ տեսակ կառավարութեան տակ ըլլալուն վրայ չէ՛ բանը։ Մէ երբէք. այն ալ գիտնալ կուզուի միայն, որ արդեօք այն վսեմական ժամուն, Աստուծոյ ատեանը ներկայանալու վայրկենին պէ՞տք է որ մարդիկ զԱստուած անիծեն։ Հանդերձեալ կեանք մը չկենալուն ապացոյց մը տուա՞ծ էք։ Չէ՛. եւ պիտի չկըրնաք երբէք, վասն զի ճշմարտութիւնը կը փայլի. եւ քանի որ անիկայ արհամարհողներուն յամառութիւնը աւելնայ՝ անոր ալ պայծառութիւնը աւելի աչքի կը զարնէ։

„Ու թէ որ լոկ կասկած մըն է հանդերձեալ կենաց վրայօք ունեցածնիդ նէ, ինչո՞ւ համար՝ Թ՛ընուաւականներ, ամենակարող Աստուծոյ մը բարկութիւնը գրգռելով մարդիկ այնպէս կը ձգէք յաւիտենականութեան մէջ„։

* Սօլիտէրներուն վրայ տեղեկութիւն տուած ենք անցեալ 1864 տարւոյ Երեւակին մէջ. (տես էջ 306)։

- ՏՆՕՐԷՆ=ԽՄԲԱԳԻՐ·ԵԻ ՏՊԱԴՐԻՉ

ՑՈՎՀ· ՊՐ· ՏՐ· ԿՊ· ՏԷՐՈՑԵՆՑ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Վ.ԻԶԻՐ—ԽԱՆ